

UNIVERSITETET I TROMSØ UIT

TROMSØ MUSEUM - UNIVERSITETSMUSEET
SEKSJON FOR KULTURVITENSKAP

Prøvestikk i innmark på Flakstad

Prestegård sommeren 2012

Gnr. 30/1 og 30/17, Flakstad k., Nordland fylke

Johan E. Arntzen

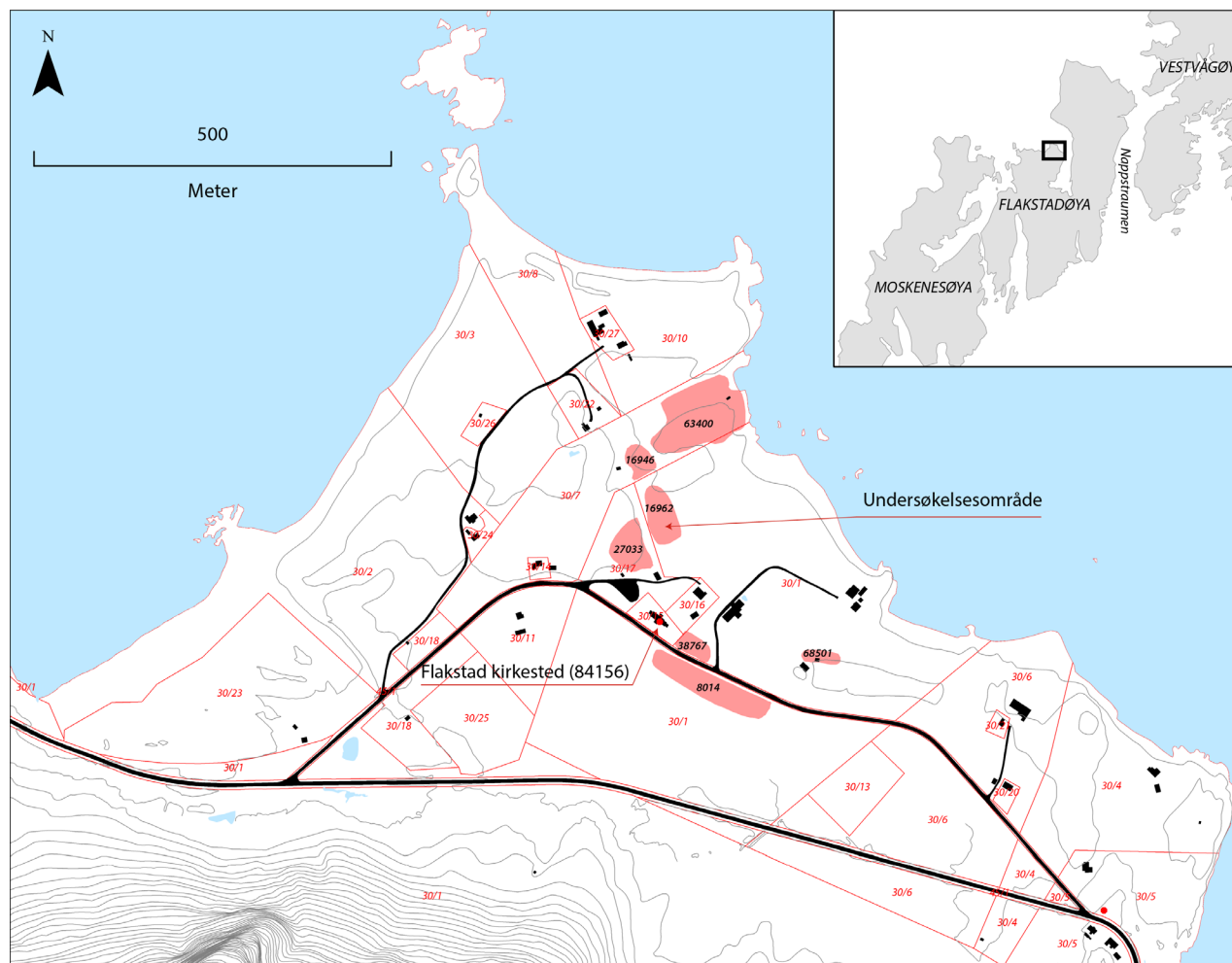

Bakgrunn

Som et ledd i undertegnedes PhD-prosjekt "The consolidation of farming in northern Norway" ble det den 26.07.2012 gjort befaringer og mindre prøvegravninger på Flakstad Prestegård i Flakstad kommune. Stedet ligger helt nord på Flakstadøya på en sandstrandflate mellom fjellet og havet og rett nord for Flakstad kirke fra 1700-tallet (Figur 1). Jordsmonnet består av fin flygesand og preges der hvor det ikke har vært gjort utplanering av sandvoller.

I perioden 1981-1985 ble det gjort arkeologiske undersøkelser på stedet i forbindelse med nyoppdyrking. Jordene nedenfor prestegården skulle planeres ut og som følge av dette arbeidet kom flere arkeologiske funn for dagen. Ved undersøkelser i 1981-1985 ble det dokumentert et flatmarksgravfelt i hovedsak datert til merovingertid samt hus- og åkerområder som ble datert til førromersk jernalder og senere eldre jernalder (Sandmo, 1985).

Da det ikke foreligger en fullstendig rapport fra disse undersøkelsene har resultatene som er presentert vært vanskelige å etterprøve (Sandmo, 1985). Målsetningen bak feltarbeidet i 2012 var derfor å undersøke typen av bosettingsspor med selvsyn for å vurdere hvorvidt det kunne være sannsynlig at området hadde hatt så tett langhusbebyggelse som 80-tallsundersøkelsene kunne tyde på. Om det kunne bekreftes at området hadde hatt den typen bosetting som artikkelen fra 1985 antyder, ville det gjøres ytterligere undersøkelser i 2013 hvor formålet skulle være å fremskaffe daterbart materiale med direkte tilknytning til konstruksjonssporene.

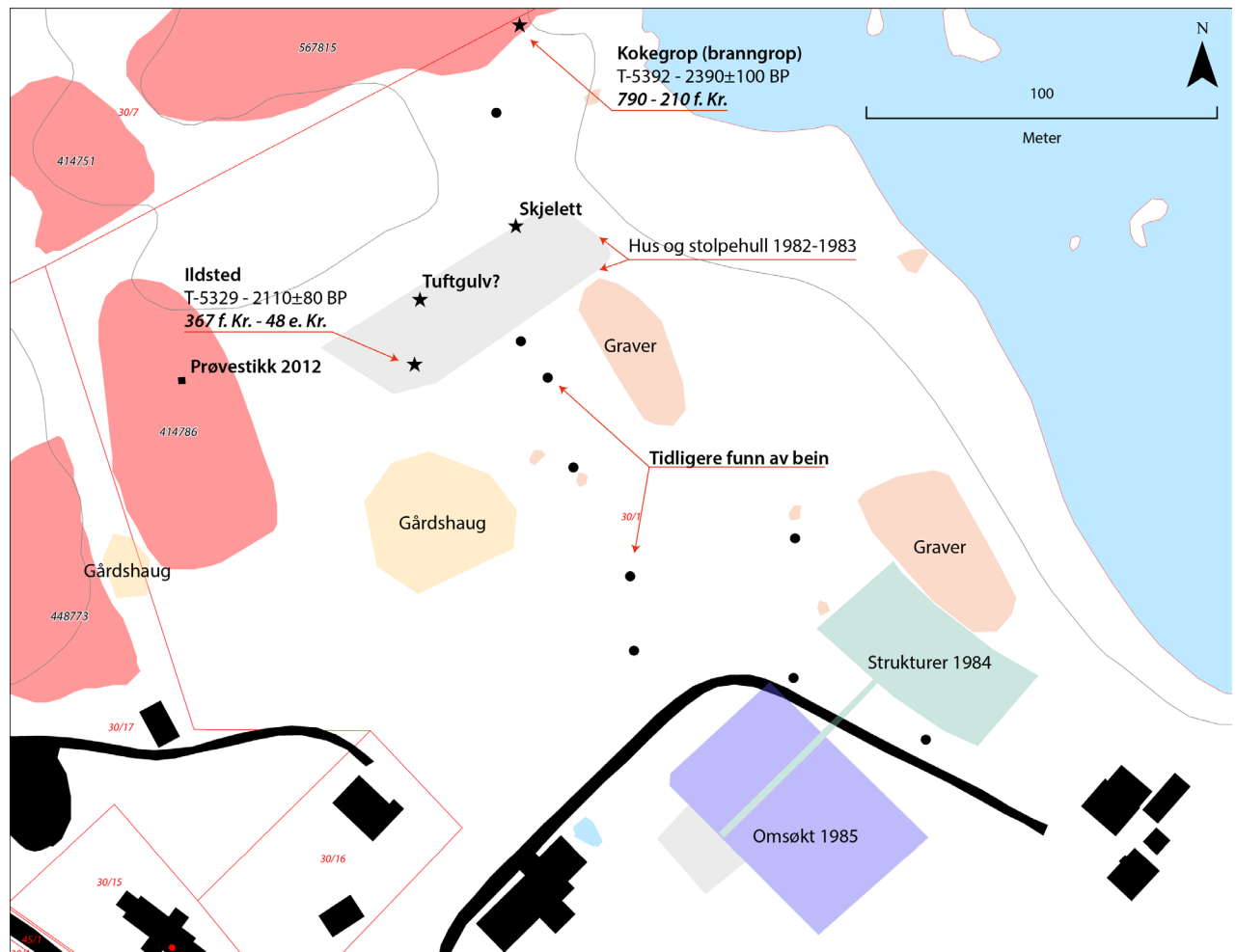

Figur 1. Oversiktskart over Flakstad med eiendomsgrenser og kulturminnerflater innmerket. Området som ble undersøkt i 2012 er avmerket.

Utgravningene 1981-1985

I det følgende vil utelukkende bosettingssporene gjennomgå, slik som de er beskrevet av Anne-Karine Sandmo (1985:82-92), mens gravene vil utelates. Undersøkelsen av bosetningsområdene tok til nordvest i området med bakgrunn i at det hadde vært gjort funn av menneskebein her tidligere. Det ble erkjent at det hadde vært et eldre bosetningsområde på stedet da det dukket opp tydelige ardspor. Innledningsvis (1982?) beskrives det at det ble

gravd prøveruter på 4 x 5 meter. I disse ble det påvist deler av veggrofter, ildsteder, stolpehull, ardspor og mulige gulvflater. Det hevdes også at det ble gjort funn av små skår av "svart asbestkeramikk", rustklumper og smislagg i restene av gulvlag og ardspor. Disse funnene lar seg ikke oppspore i dag (Ts.8175a, o, q og r), og kan derfor ikke verifiseres.

Figur 2. De utgravde områdene 1981-1984 med enkelte strukturer og dateringer innmerket. Området som var planlagt utgravd i 1985 er også inkludert. Illustrasjonen er basert på svært grove skisser funnet i topografisk arkiv ved Tromsø Museum (Ukjent, u. å.), og det er vanskelig å avgjøre hvor presise de er.

Året etter (1983?) ble det åpnet opp et areal på 835 m² med gravemaskin. Etter fjerning av pløyselaget ble det konstatert at maskinploget hadde gått ned i og til dels gjennom "kulturlaget". Det beskrives derfor at det ble åpnet en flate på 635 m² "her" (?). Videre ble det åpnet en flate på "høyderyggen" som bare hadde vært pløyd med hest på 200 m². Ut fra beskrivelsen er det uklart eksakt hvordan fremgangsmåten har vært, og hva som har vært gravd.

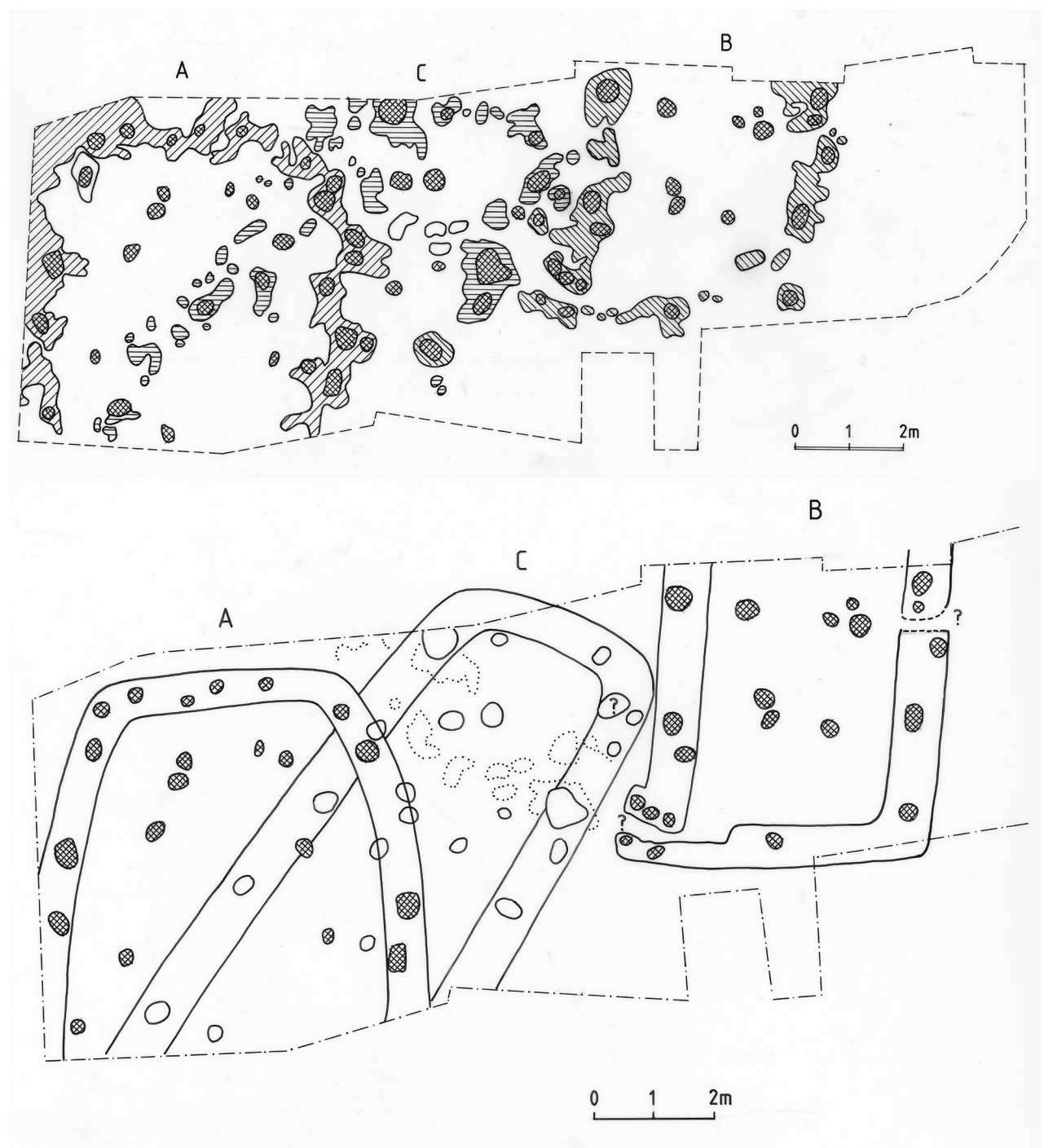
I det dyptpløyde feltet nevnes tre hovedtyper av strukturer; *regelmessige stolpehull med 10-15 cm diameter og 20-30 cm dybde, stolpehull med 6-8 cm diameter og varierende dybde, samt sortbrune, langstrakte flak med ujevn avgrensning, varierende størrelse og mektighet og brunfarget utvasking ned til 70 cm dybde.*

Det ble også observert svake ardspor over ca. 20 meter langs feltets sørøstside, og viktigst ett rektangulært ildsted sammen med rester etter veggrenner i feltets sørøstside. Ildstedet har gitt en av to tilgjengelige dateringer til førromersk jernalder (367 f. Kr. – 48 e. Kr., T-5329, 2110±80 BP)¹

¹ Dateringene er recalibrert av undertegnede etter INTCAL09-kurven (Reimer et. al. 2009) ved hjelp av Calib 6.0 (Stuiver og Reimer 1993) og oppgis med to standardavviks nøyaktighet.

Området som ble flateavdekt på "høyderyggen", og som bare hadde vært pløyd med hest, fremviste forskjellige strukturer enn hovedfeltet. Her ble det dokumentert både ardspor, stolpehull samt ei rektangulær kokegrop med en steinforet stolpe. Ei ^{14}C -datering fra kokegropa ga alderen 790 – 210 f. Kr. (2390±100, T-5392).

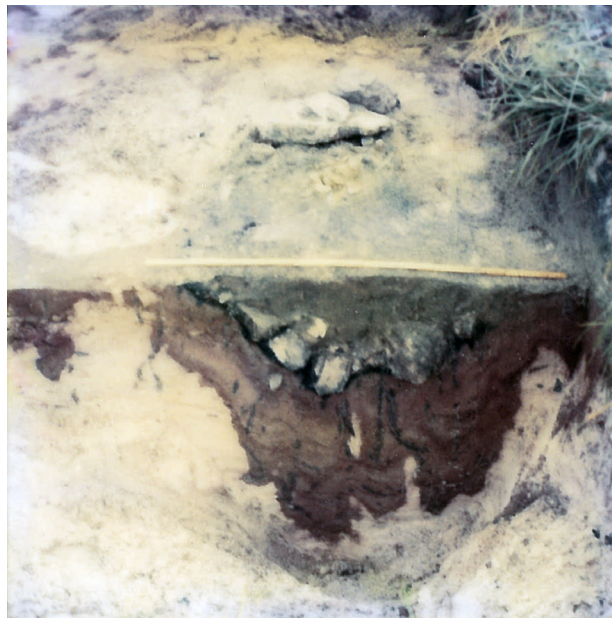
Det ble også åpnet 150 m² i "den sørøstre delen av bosetningsområdet". Her ble det flateavdekt direkte ned til undergrunnen for å påvise system i nedgravningene. Fra dette feltet beskrives karakteristiske kraftige stolpehull med diameter på 40-60 cm og dybde ned til en meter, noen mindre stolpehull med varierende diameter og mindre dybde, samt helt små og jevnt runde stolpehull med en diameter under 10 cm og 5-10 cm dybde. Det beskrives også at ujevne mørkebrune striper ofte bandt sammen stolpehullene.

Figur 3. Plantegning av konstruksjonsspor i det "sørøstre feltet" (over) samt tolkning av disse (under)(Sandmo, 1985, Fig. 4 og 5).

Det er fra dette feltet de eneste publiserte hustolkningene fra Flakstad Prestegård stammer (Figur 3). En gjennomgang av det eksisterende materialet ved Tromsø Museum har vist at det er vanskelig å komme nærmere inn på detaljene som er beskrevet i publikasjonen fra 1985.

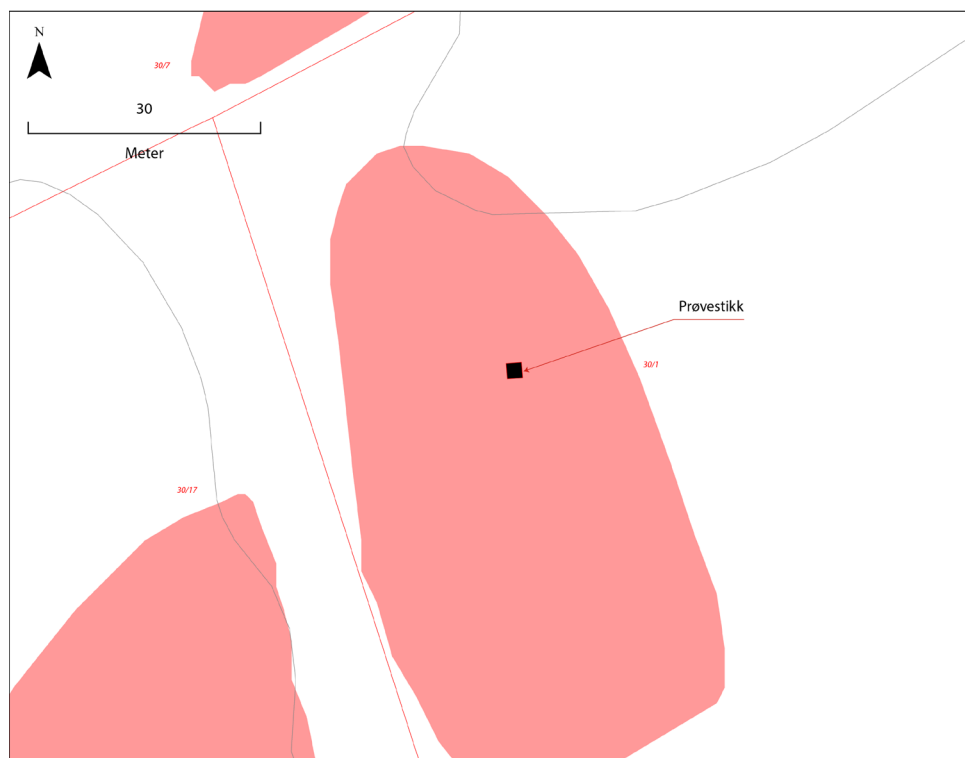
Mens det sannsynligvis kan festes lit til den daterte kokegropa og ildstedet, er det store uklarheter rundt husene. Posisjonene til "stolpene" som er presentert gir muligheter til mange ulike tolkninger, og de gir etter undertegnede mening ikke et overbevisende inntrykk av å kunne tilknyttes stolpebygde bygninger. Da ingen profiltegninger foreligger, har det vært vanskelig å avgjøre hvorvidt det vil kunne la seg gjøre å komme videre med dette materialet.

Figur 4. Polaroidfoto av kokegrop funnet blant Flakstad-materialet som foreligger ved Tromsø Museum. Det eksisterer ingen arkiverte fotolister, men ut fra motivet må man anta at dette dreier seg om den daterte kokegropa med et steinskodd stolpehull i enden.

Feltarbeid 2012

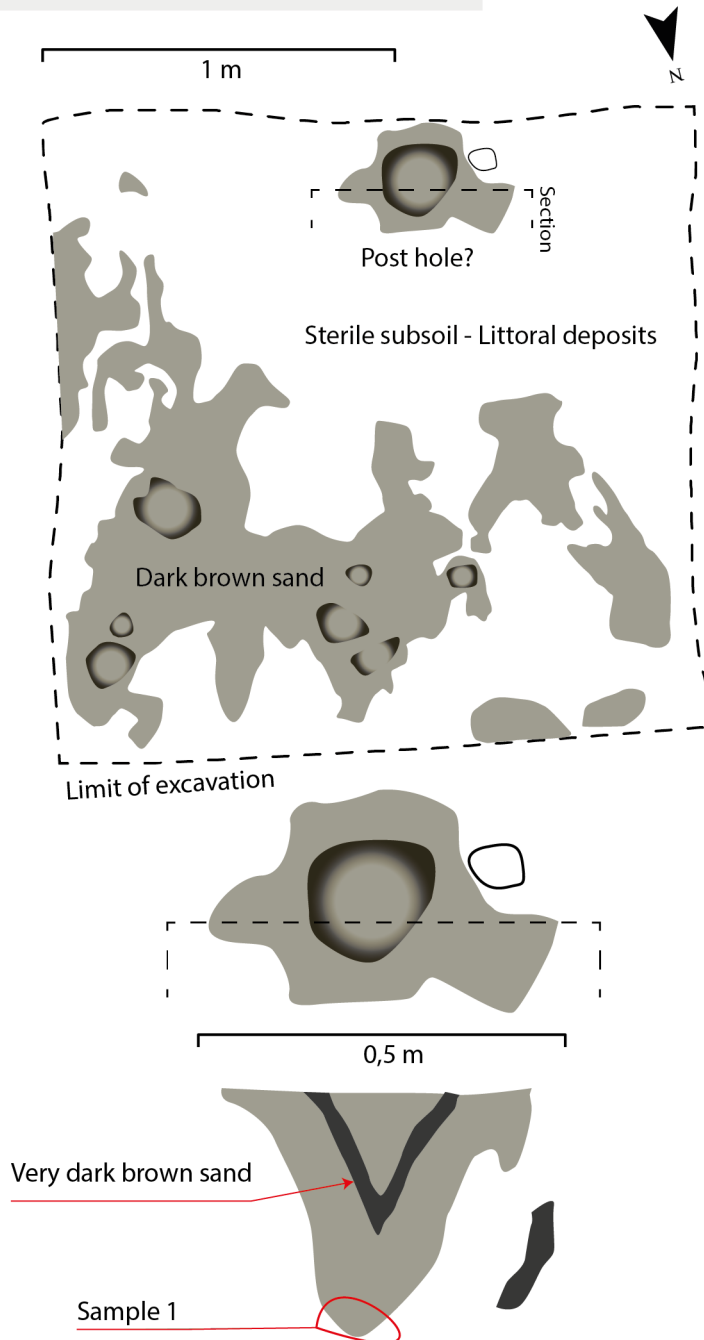
Deltagende på feltarbeidet var undertegnede, og arbeidet ble unnagjort på en dag. Etter avtale med grunneier Rune Knutzen ble det åpnet opp ca. 2 x 2 meter innenfor avgrensningen av området registrert med ID 16962 i Askeladden. Årsaken til at dette området ble valgt var at det var beskrevet som bedre bevart enn de som ble utgravd på 1980-tallet. Feltet ble først avtorvet med spade, før den moderne pløvejorda ble gravd bort og undergrunnen rensket frem. Pløvejorda og det øvre torvlaget var inntil 50 cm tykk. Etter at undergrunnen var fremrenset med krafse var det klart at den samme typen strukturer som er beskrevet av Sandmo også fantes innenfor dette feltet. Den lyse strandavsatte sanda var spettet med brune til mørkebrune uregelmessige fyllskift. Innenfor disse fyllskiftene ble det observert mørkere sirkulære partier. Mot kanten av prøveruta ble det også påvist et avgrenset "stolpehull" (Figur 6).

Figur 5. Plasseringen til prøveruta innenfor ID 16962.

Det mulige stolpehullet målte 42 cm i diameter mens en mørkere flekk i midten målte 20 cm. Det lå også en liten knyttnevestor stein i det sørvestlige hjørnet av strukturen. For å vurdere hvorvidt avfargingen faktisk kunne tolkes som et stolpehull ble den bokssnittet. Snittet viste at fyllskiftet strakk seg til 34 cm dybde, mens mørkfarginga var 19,5 cm dyp (Figur 6). Formen på fyllskiftet var spiss med en avrundet avslutning, mens mørkfarginga var spissere.

Med unntak av fargevariasjonen var

Figur 6. Plan-tegning av den utgravde prøveruta (over). Plan- og profiltegning av "stolpehullet" (under).

kalkholdige undergrunnen (Figur 4).

Funn av ildsted, kokegroper og graver under 80-tallsutgravingene viser likevel at det har vært bosetting på Flakstad fra førromersk jernalder og gjennom hele yngre jernalder. Hustolkningene må derimot avskrives da sjansen for at naturlige prosesser har skapt strukturene er overhengende stor. På grunn av utvaskingsproblematikken samt problemene tilknyttet den manglende dokumentasjonen fra de tidligere utgravingene på stedet, vil det ikke gjøres ytterligere undersøkelser på Flakstad Prestegård i regi av undertegnede prosjekt.

jordkomposisjonen til fyllskiftet eksakt den samme som i den omkringliggende undergrunnen. Det ble ikke observert spor etter trekull eller annet organisk materiale, og jorda må beskrives som tilnærmet helt mineralsk. Det ble tatt en liten jordprøve i bunnen av strukturen. Denne ble tørket og inspisert i lupe uten at det kunne påvises verken trekull eller annet daterbart innhold.

Det uregelmessige fyllskiftet nord i prøveruta ble avslutningsvis raskt snittet med spade, og fremstod eksakt likens som "stolpehullet".

Ruta ble etter endt undersøkelse tildekt og torva lagt på plass.

Konklusjon

Strukturene som ble påvist i den 2 x 2 meter store prøveruta kan ikke med sikkerhet tilskrives menneskelig aktivitet. Jorda fremstår som helt mineralsk, og verken formen eller jordsammensetninga understøtter ei tolkning som verken stolpehull eller rester etter vegggrøfter.

Det virker videre åpenbart at den typen strukturer som her ble dokumentert korresponderer med i hvert fall enkelte av "stolpehullene" som er beskrevet fra 80-tallsutgravingene (se Figur 3). Flere fotografier funnet i materialet som foreligger ved Tromsø Museum understøtter dette (Ukjent, u. å.).

Mange av fyllskiftene som kan observeres i jorda på Flakstad er mest sannsynlig resultat av naturlig utvasking fra det moderne pløyelaget. Fotografiet av kokegroppa illustrerer hvor lett utvaskingsprosesser setter farge i den

Figur 7. Foto av det snittede "stolpehullet".

Litteratur

- REIMER, P. J., BAILLIE, M. G. L., BARD, E., BAYLISS, A., BECK, J. W., BLACKWELL, P. G., RAMSEY, C. B., BUCK, C. E., BURR, G. S., EDWARDS, R. L., FRIEDRICH, M., GROOTES, P., GUILDERSON, T., HAJDAS, I., HEATON, T., HOGG, A., HUGHEN, K., KAISER, K., KROMER, B., MCCORMAC, F., MANNING, S., REIMER, R., RICHARDS, D., SOUTHON, J., TALAMO, S., TURNEY, C., VAN DER PLICHT, J. & WEYHENMEYER, C. 2009. IntCal09 and Marine09 radiocarbon age calibration curves, 0–50,000 years cal BP. *Radiocarbon*, 51(4), s. 1111-1150.
- SANDMO, A. K. 1985. Gravfelt og bosetningsområder fra eldre til yngre jernalder på Flakstad i Lofoten. Foreløpige gravingsresultater og noen hypoteser. I: ENGELSTAD, E. & HOLM-OLSEN, I. M. (red.). *Arkeologisk feltarbeid i Nord-Norge 1984*. Serie: TROMURA kulturvitenskap, b. 5. Tromsø, s. 75-93.
- STUIVER, M. & REIMER, P. J. 1993. Extended 14C data base and revised CALIB 3.0 14C age calibration program. *Radiocarbon*, 35(1), s. 215-230.
- UKJENT. u. å. . *Diverse korrespondanse, dagboksnotater, fotografier og dokumentasjon fra utgravningene på Flakstad prestegård 1981-1985*. Unpublished report in the topographical archive. Tromsø: Tromsø Museum - Universitetsmuseet.